

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Edukacja kulturalna i artystyczna we Francji na przełomie XX i XXI wieku : (w świetle historycznych doświadczeń polityki kulturalnej i oświatowej)

Author: Jolanta Skutnik

Citation style: Skutnik Jolanta. (2004). Edukacja kulturalna i artystyczna we Francji na przełomie XX i XXI wieku : (w świetle historycznych doświadczeń polityki kulturalnej i oświatowej). W: K. Olbrycht (red.), "Edukacja kulturalna : wybrane obszary" (S. 190-218). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Jolanta Skutnik

Edukacja kulturalna i artystyczna we Francji na przełomie XX i XXI wieku (w świetle historycznych doświadczeń polityki kulturalnej i oświatowej)

Francuska polityka kulturalna i oświatowa jest ważnym oraz trwałym elementem kształtowania polityki społecznej prowadzonej w tym kraju. Wynika to zapewne z dotychczasowych doświadczeń historycznych, jakie zostały ukształtowane w procesie konstruowania państwa, które obok innych priorytetów dba o zachowanie autentyczności kulturowej oraz utrzymanie międzynarodowego znaczenia. Szczególną rolę w tym procesie przyznaje się realizacji postulatu, który wyznacza odrębność polityki kulturalnej Francji. Jest nim dbałość o narodowe dziedzictwo kulturowe, która przejawia się nie tylko zachowaniem, badaniem i rozpowszechnianiem form uznanych za klasyczne oraz tradycyjne, a więc powszechnie postrzegane jako dobre i wartościowe. W równym stopniu daje się zaobserwować zainteresowanie państwa współczesną kulturą artystyczną, która wyrasta z nowoczesnej tradycji łączącej wątki nauki, techniki, sztuki. „Scena artystyczna dziś jest niezmiernie bogata i zróżnicowana. [...] jeśli przyjrzymy się scenie artystycznej lat 60. i porównamy ją z działaniami współczesnych artystów, okaże się, że ten ostatni okres jest niezwykle bogaty. I jego wartość (dla kultury narodowej) nie podlega dyskusji”¹.

---

¹ B. Lavier: *L'art et l'état, les politiques de l'art*. „Beaux Arts” 1992, nr 106, s. 103.

Próby łączenia kultury i oświaty we Francji mają długą tradycję. U podstaw kształtowania się nowoczesnego modelu łączącego priorytety polityki edukacyjnej i kulturalnej leży ważne wydarzenie historyczne, jakim była Wielka Rewolucja Francuska. Wówczas wśród ważnych propozycji politycznych pojawił się również wątek edukacyjny. Jakobiści w swych postulatach podkreślili konieczność szerokiego dostępu ludu do kultury, która dotąd była zarezerwowana dla króla, dworu i nielicznych królewskich faworytów. Po raz pierwszy w dziejach ówczesnej Francji pojawiły się nowe problemy związane z udostępnianiem dorobku kulturalnego i realizacją zadań edukacyjnych z nim związanych. Jedno z naczelných haseł rewolucji francuskiej „Zachowywać, aby kształcić”² określiło na długie lata specyfikę francuskiej edukacji kulturalnej.

Jednakże dosłowna realizacja owego hasła rozpoczęła się dużo później. Długi, naznaczony konserwatywnym myśleniem okres historii edukacji francuskiej zahamował postępowe idee rewolucji. Nowe możliwości otworzyły się dopiero na przełomie XIX i XX wieku i uzyskały szersze poparcie społeczne wraz z nastaniem nowych tendencji demokratycznych w społeczeństwie francuskim.

Szczególnie ważnym momentem w rozwoju idei powszechnej edukacji kulturalnej we Francji był Ruch Nowego Wychowania. Podstawowe założenia tego ruchu, m.in. takie jak: rozszerzenie społecznego zasięgu wychowania estetycznego na wszystkie warstwy dziecięcej i młodzieżowej populacji oraz łączenie doświadczeń praktycznych i teoretycznych w pracy z wykorzystaniem sztuki wpłynęły zasadniczo na proces kształtowania się podstawowych zadań francuskiej szkoły w zakresie edukacji kulturalnej (jeszcze wówczas łączącej się głównie z edukacją estetyczną). Teoretycy Nowego Wychowania stwierdzili jednomyślnie, iż szkoła tradycyjna jest „nazbyt werbalna, przesadnie intelektualizowana, że zaniedbuje [...] artystyczną stronę wychowania”³. Takiej szkole przeciwstawiono szkołę aktywną, w której działania opierały się na spontanicznej aktywności wszystkich uczniów, nauczaniu werbalnemu przeciwstawiano nauczanie swobodne, aktywne, zmierzające do rozszerzania i rozwijania zainteresowań dziecka. Teren, na którym można było zrealizować te zadania, stanowiło wychowanie opierające się na wartościach sztuki. Proponowane przez twórców Nowego Wychowania treści wskazywały na konieczność rozpoczynania edukacji kulturalnej już we wczesnym dzieciństwie, na podstawie naturalnych cech rozwojowych każdego dziecka. Każdemu okresowi roz-

² Por. Z. Żygulski: *Muzea na świecie. Wstęp do muzealnictwa*. Warszawa 1982.

³ I. Wojnar: *Estetyka i wychowanie*. Warszawa 1964, s. 145.

woju osobowego dziecka „przyporządkowano” kolejne obszary zainteresowań artystycznych: i tak najmłodszym dzieciom proponowano zajęcia plastyczne i muzyczne, dzieciom nieco starszym teatr i aktywność dramatyczną. Ruch Nowego Wychowania przywiązywał również szczególną wagę do funkcji różnych dziedzin sztuki i postulował włączenie ich do obowiązkowych programów nauczania. Założenia tego ruchu, szczególnie w zakresie wychowania estetycznego, stały się motorem zmian, jakie w drugiej połowie XX wieku zaobserwowano w szkolnictwie europejskim.

Teoria i praktyka francuskiego wychowania jest kojarzona powszechnie do dziś z ideami Nowego Wychowania. Zasady swobodnej ekspresji muzycznej, ruchowej, plastycznej, dramatycznej i literackiej znalazły swoje szczególne miejsce w praktyce doświadczeń swobodnego wychowania, którego cele spopularyzowała P.A. Lascaris w dziele *L'éducation esthétique de l'enfant* wydanym w 1928 roku w Paryżu. Praca ta stała się preludium zmian, jakie miały się dokonać w doświadczeniu, a nade wszystko w pedagogicznym myśleniu o wychowaniu dziecka. Spotęgowały je dodatkowo wyniki badań naukowych prowadzonych przez Georgesa H. Luqueta, Jeana Piageta, Henri Wallona, nieco późniejsze badania Naurice'a Debesse'a i aktywność edukacyjna Celestyna Freineta, którzy rozwinęli szeroką naukową perspektywę badania twórczości i ekspresji dziecka jako warunku współczesnego wychowania. Jednak jeszcze przez długie lata idee swobodnej ekspresji i wychowawcze znaczenie sztuki kojarzono ze społecznym elitaryzmem.

Zasadnicze zmiany w takim myśleniu przyniosły wydarzenia społeczne z 1968 roku. Młodzieżowy ruch kontestacji podał w wątpliwość podstawy dotychczasowej polityki kulturalnej. Z jednej strony ostro osądził kulturę konsumpcyjną, z drugiej zaś strony przeciwstawił się sztywnemu podziałowi, jaki zaistniał pomiędzy kulturą elitarną i masową. W taki oto sposób problematyka wychowania estetycznego stała się centralnym zagadnieniem zmieniającego się raptownie porządku społecznego we Francji. Stosunek do sztuki zyskał nową interpretację w warunkach zreformowanego życia społecznego. Przyczyniło się do tego zapewne wiele innych doświadczeń francuskiej kontestacji, jak np. ostra krytyka skostniałej instytucji szkoły – i to na wszystkich szczeblach nauczania, konserwatyzm myślenia o wychowaniu zarówno rodziców, jak i nauczycieli, wreszcie niski poziom wykształcenia tych ostatnich. Reakcja pedagogów na taką sytuację była równie szybka co zdecydowana. Jeszcze w 1968 roku zwołano w Amiens spotkanie pedagogów, którego naczelnym hasłem stało się „kształcenie do istnienia” przy szczególnym współudziale

sztuki⁴. W społeczeństwie, które stawiało sobie za cel bycie społeczeństwem nowego typu – edukacyjnym, sztuka stała się priorytetem i podstawą kształcenia kulturalnego. Przestała być luksusem i „dostarcycielem” rozrywki, a stała się sztuką życia. W ramach wychowania estetycznego, łączącego postawę twórczą ze świadomie krytycznym stosunkiem do sztuki, sformułowano następujące cele:

- kształcenie umiejętności rozumienia treści przekazów otrzymywanych od drugiego człowieka;
- kształcenie nawyku przychylnego ustosunkowania się do różnych przekazów;
- pobudzanie tego typu odbioru, który odnosi się nie tyle do ekspresji, ile do umiejętności przyjmowania / odbierania komunikatów od drugiego.

„Sztuka została [...] określona jako podstawowy wehikuł bezpośredniego, międzyludzkiego komunikowania i rozumienia. Zakwestionowano równocześnie tradycyjną koncepcję sztuki jako przedmiotu zobiektywizowanego, dowodząc, iż kształtuje się ona przede wszystkim w jakości stosunków między człowiekiem i przedmiotem”⁵.

W zreformowanym w 1969 roku programie nauczania początkowego wprowadzono zatem trzystopniowy podział czasu edukacyjnego na: dyscypliny podstawowe (1/3 czasu godzinowego), dyscypliny rozwijające (stymulujące – 1/3 czasu) i na wychowanie fizyczne. Sztuki plastyczne (wychowanie plastyczne umieszczono np. obok historii) znalazły się w grupie dyscyplin rozwijających. Sprzyjającym okresem rozwoju idei wychowania przez sztukę stało się wprowadzenie (w 1979 roku) koncepcji projektu edukacyjnego (PAE), który zakładał wykonanie planu wychowania i edukacji skupionych wokół tematyki przewodniej realizowanej w ramach działania szkoły i skorelowanych z aktywnością instytucji pozaszkolnych. Odpowiedzialność za aktywność kulturalną została zatem przeniesiona na szkoły i instytucje upowszechniania kultury oraz sztuki, natomiast ciężar finansowy został złożony na barki organizacji terytorialnych. W prostej konsekwencji wzrost działalności kulturalnej wymagał bowiem wzrostu nakładów finansowych regionów. Pomimo wstępnej krytyki, z jaką spotkały się propozycje ministerialne, projekt został przyjęty, jego oponenci zdali sobie bowiem „sprawę z wielkiej wagi kultury, która może stanowić odpowiedź na tendencje kryzysowe zaznaczające się we współczesnym

⁴ Wnioski i projekty z dyskusji w Amiens opracowano i wydano w dokumencie pt. *Pour une école nouvelle, formation des maitres et recherche en éducation. Actes du Colloque National, Amiens 1968*. Paris 1969.

⁵ I. Wojnar: *Przedmowa do wydania polskiego*. W: R. Gloton, C. Clero: *Twórcza aktywność dziecka*. Wstęp i tłum. I. Wojnar. Warszawa 1985, s. 16.

świecie. Twórczość może stać się motorem odnowy [...] francuskiego dziedzictwa kulturowego, stanowiącego kapitał, którego wartość należy stanowczo umocnić w porównaniu z innymi krajami”⁶.

Twórcze wychowanie przez kontakt ze sztuką, szczególnie z plastyką (zarówno w sferze ekspresji, jak i percepcji), stało się szkolnym priorytetem. Upatrując ogromną rolę w realizacji założeń twórczego wychowania dziecka w celu wykształcenia jednostki samodzielnej, ale otwartej na kontakt z drugim człowiekiem, zdolnej do twórczych przekształceń zarówno w sensie osobowym, jak i społecznym oraz ekonomicznym, przyjęto założenia wynikające z konieczności przekazania szkole uprawnień do organizowania aktywności artystycznej w porozumieniu z innymi jednostkami upowszechniania kultury i sztuki.

W latach 80. wraz z masowym napływem do szkół średnich i wyższych we Francji coraz liczniejszego grona młodzieży zaobserwowano zjawisko głębokiego rozziwmu pomiędzy kulturą propagowaną przez szkołę a doświadczeniem kulturowym dzieci i młodzieży. Ta obserwacja doprowadziła do skonstruowania takiego działania, które zniósłoby tę różnicę. Zaistniała naturalna potrzeba zdefiniowania polityki upowszechniania kultury na poziomie szkolnym. Idea ta przyjęła realny wymiar w ramach zrealizowanego już na początku lat 80. projektu „Akcji kulturalnej” (*Action Culturelle*). Celem „Akcji kulturalnej” w szkole stało się takie zorganizowanie działań edukacyjnych, aby:

- pozwolić uczniom na aktywne odkrywanie bogactwa ich najbliższego środowiska kulturowego, artystycznego, naukowego, społecznego itp.;
- nauczyć ich odpowiedzialności w stosunku do tych środowisk;
- umożliwić uczestnictwo w realnej sytuacji kreacji i komunikacji (w ramach działań pedagogicznych);
- otworzyć szkołę na prawdziwą działalność patronacką i partnerską przez zwrócenie się do instytucji, stowarzyszeń twórczych, artystów, polityków, działaczy kulturalnych, oświatowych i innych;
- wspierać twórcze doświadczenia indywidualne uczniów przez umożliwienie im spotkania ze sztuką w ramach wybranej dziedziny kreacji artystycznej.

Szkoła stała się miejscem, w którym w naturalny sposób miały kształtować się postawy kulturowe. Jej zadaniem było stworzenie takich warunków, aby każdy uczeń miał możliwość rozwijania swego potencjału osobowego w kierunku ukształtowania odpowiedzialnej osoby dorosłej oraz umiał możliwie najlepiej zaadaptować się do świata, który będzie w niedługim czasie jego światem. W tym celu należało wyko-

---

⁶ D. Lagoutte: *Enseigner les arts plastiques*. Paris 1991, s. 190.

rzystać naturalne źródła, jakimi są osobowość i wiedza każdego ucznia⁷. Wychowanie dorosłego, odpowiedzialnego obywatela wymagało zatem wyposażenia go w możliwie zróżnicowany i wszechstronny zasób wiedzy, a także środków, które prowadzą do:

- „usytuowania się” w historii i otoczeniu kulturowym;
- zaadaptowania się do świata nowoczesnej, szybko ewoluującej technologii;
- wykształcenia umiejętności korzystania z technologii – niepoddawania się jej dominacji;
- opanowania sztuki komunikacji językowej i artystycznej;
- otwarcia na świat zewnętrzny w duchu wymiany, tolerancji, wzbogacania i zrozumienia wzajemnego.

Akcja kulturalna rozpoczęta we francuskiej szkole w latach 80. przyczyniła się do poszerzenia oferty artystycznej i kulturalnej aktywności szkoły, a jednocześnie zbliżyła ją do doświadczeń współczesnej kultury zarówno w aspekcie lokalnym, jak i globalnym. Z drugiej strony wskazała na potrzebę wprowadzenia zmian w dotychczasowym myśleniu o roli szkoły w powszechnej edukacji kulturalnej i artystycznej.

Okres olbrzymiego zainteresowania sprawami edukacji i kultury we Francji, pomijając dotychczasowe, historyczne doświadczenia, przypada na lata 90. W 1992 roku ówczesny minister kultury Jacques Lang przyjął funkcję ministra edukacji. Pociągnęło to za sobą ścisłą współpracę obu resortów, zwłaszcza w dziedzinie edukacji kulturalnej, a także pewnych ruchów reformatorskich, obejmujących zarówno funkcjonowanie instytucji kultury, jak i oświaty. Cele prowadzonej przez państwo w tym okresie polityki wyraźnie koncentrowały się wokół zagadnień edukacji oraz upowszechniania kultury i sztuki. Między innymi w roku 1993 (który w prezentowanej analizie może stanowić przykład rozwiązań charakterystycznych dla całego przełomu XX–XXI wieku) głównymi celami polityki kulturalnej Francji stały się:

- edukacja kulturalna dzieci i młodzieży realizowana przede wszystkim w szkołach o profilu ogólnym;
- kształcenie artystyczne;
- wspieranie twórczości artystycznej wobec niekorzystnych dla sytuacji kultury praw rynku;
- prowadzenie ambitnej i planowej polityki ochrony dziedzictwa narodowego (również współczesnego);
- wyrównywanie dysproporcji w zakresie uczestnictwa w kulturze ujawniającej się w zróżnicowaniu form i intensywności dostępu do

---

⁷ Zob. *Programme Académique d'Action Culturelle*. Académie de Bordeaux. Bordeaux 1993–1994.

kultury pomiędzy populacją paryską a populacjami prowincji francuskiej;

- przyciągnięcie do kultury nowej publiczności przez stałe zwiększanie wysiłków umożliwiających możliwie najszerszy dostęp do kultury;
- modernizacja służb publicznych rozumiana jako podnoszenie kwalifikacji zatrudnionych urzędników i modernizacja bazy⁸.

Pierwsze, a zatem priorytetowe miejsce w tym programie zajęło kształcenie artystyczne, rozumiane jako planowa akcja edukacyjna mająca na celu podtrzymanie, rozwijanie i motywowanie do uczestnictwa w kulturze i działalności artystycznej dzieci i młodzieży francuskiej – i to zarówno w wymiarze lokalnym, narodowym, jak i globalnym. „Odkrywanie dziedzictwa kulturalnego w każdym jego wymiarze oraz wprowadzanie we wszelkiego rodzaju formy działań artystycznych stanowi niezbędny warunek kształcenia wrażliwości na kulturę [...] oraz jeden z warunków wstępnych zniesienia nierównego dostępu do kultury. [A także jest działaniem], które pozwoli Francji na włączenie kształcenia artystycznego jako trwałego elementu do kształcenia ogólnego”⁹.

Przełom wieków XX i XXI charakteryzuje się skoordynowaną akcją ministerstw kultury i oświaty. Celem podjętej polityki jest m.in. wychowanie do aktywnego uczestnictwa w kulturze i sztuce. Takie założenia realizowane są głównie we francuskiej szkole, która wspiera wszelkie innowacyjne projekty edukacji kulturalnej, korzystając ze współpracy ministerstwa kultury.

Dążenie do zachowania dziedzictwa narodowego i aktywny udział w jego transmisji to priorytetowe zadanie każdego państwa. Jednakże dziś ta aktywność musi zostać uzupełniona o drugi, fundamentalny aspekt tej polityki – wspieranie współczesnej twórczości artystycznej budującej obraz współczesnego dziedzictwa. Należy jednak zdać sobie sprawę z faktu, iż ani jeden, ani drugi element tej polityki nie będzie realizowany w pełni, jeżeli nie rozpocznie się od świadomej i szerokiej akcji uwrażliwiania publiczności na współczesną kulturę i sztukę. Ta odbywać się może z wymiernym skutkiem tylko wówczas, kiedy poprowadzi się ją równocześnie dwiema drogami: za pośrednictwem instytucji kultury oraz instytucji oświatowych. Konkretnym efektem takiego myślenia jest najnowsza francuska akcja „Edukacja artystyczna i kul-

---

⁸ Zob. *Orientation budgétaires pour 1993. Projet de budget de la culture pour 1993*. Ministère de la Culture et de la Communication. Paris 1993.

⁹ M. K o p c z y ń s k a: *Animacja społeczno-kulturalna. Podstawowe pojęcia i zagadnienia*. Warszawa 1999, s. 138–139.

turalna dla każdego" (*L'éducation artistique et culturelle pour tous*), koordynowana przez dwa ministerstwa: kultury i edukacji. Trzy ważne powody zadecydowały o partnerskim połączeniu obu ministerstw w ramach jednej akcji:

- Uznanie edukacji artystycznej i kulturalnej jako znaczącego czynnika wpływającego na poszerzenie doświadczeń społecznych i ich rozwój. (Celem podstawowym jest publiczność. Edukacja artystyczna i kulturalna dzieci oraz młodzieży pozwala w naturalny sposób kształtować publiczność dzisiejszą i publiczność przyszłości, publiczność wymagającą, odważną, krytyczną i otwartą na różnorodność, która jest cechą współczesnej kreacji. Pozostawienie na uboczu tej edukacji jest równoznaczne z porzuceniem publiczności na łaskę pozornie atrakcyjnych, ale nie zawsze wartościowych działań bez realnej możliwości wyboru z szerokiej oferty kulturalnej).
- Uznanie edukacji artystycznej i kulturalnej jako czynnika ułatwiającego przyjęcie postawy sprzeciwu wobec powszechnej uniformizacji i standaryzacji kulturalnej. (Rozwój przemysłu artystycznego, globalizacja, powszechne prawa rynku powodujące nadmierną produkcję obrazów przyzwyczajają społeczeństwo, a szczególnie dzieci i młodzież, do konsumpcji kulturowych standardów. Edukacja kulturalna i artystyczna może stać się środkiem do rozwijania smaku i indywidualnych aspiracji, swobodnego wyboru oferty kulturalnej, pełnej, kulturalnej autonomii zapobiegającej postawom uniformistycznym).
- Uznanie edukacji artystycznej i kulturalnej jako środka sprzyjającego odnowie sztuki i działalności artystycznej. (Wobec faktu, iż twórcy i artyści przyszłości wywodzą się z pokolenia dzisiejszych dzieci, należy ożywić bazę – ów spód piramidy, który w konsekwencji zapewni żywotność wierzchołka. Świat sztuki może wiele zyskać, otwierając się na dziecięcą publiczność. Dzięki temu będzie można sprowokować bowiem nowe postawy twórcze zarówno wśród dzieci oraz młodzieży, jak i wśród artystów, dla których często kontakt z najmłodszymi odbiorcami staje się stymulatorem nowych pomysłów i działań artystycznych¹⁰).

---

¹⁰ Zob. *L'apport du Ministère de la Culture et de la Communication. Les priorités du Ministère de la Culture et de la Communication*, 14.12.2000, Politique culturelle 2000. www.culture.gouv.fr.

To właśnie z tych powodów Ministerstwo Kultury i Komunikacji, w porozumieniu z Ministerstwem Edukacji Narodowej, Badań i Technologii Francji wprowadziło w 2000 roku ambitny program edukacyjny dla środowisk szkolnych, ze swej strony zapewniając wsparcie i organizację projektu zbudowanego wokół pięciu osi:

1. Urozmaicenie zakresu oferty artystycznej poprzez otwieranie szkoły na nowe zjawiska kultury artystycznej, jak: kino, media, zagospodarowanie przestrzeni (w tym: architektura i urbanistyka) oraz muzyka (w szerokim sensie). Do tej pory udało się w szkole francuskiej zrealizować na najwyższym poziomie programy edukacji plastycznej. Proces wdrażania tych projektów w życie szkoły i instytucji kultury został zakończony. Teraz rozwija się samodzielnie na podstawie istniejących, wypracowanych doświadczeń oraz wzbogaca się o nowe formy i treści. W podobny sposób udaje się realizować plan edukacji teatralnej. Natomiast pozostałe dziedziny aktywności twórczej, jak np. muzyka, taniec, media, architektura, urbanistyka pozostały na uboczu. Chodzi zatem o to, aby wzbogacić ofertę edukacyjną w taki sposób, aby każdy uczeń, na każdym etapie rozwoju miał realną możliwość wyboru takiej praktyki artystycznej, która pod różnymi względami jest mu najbliższa. Szkoła, środowisko, dom rodzinny powinny zapewnić warunki do rozwoju własnych aspiracji twórczych i artystycznych. Toteż najnowsze programy ministerialne postulują rozwijanie i wzmocnienie projektów edukacji plastycznej (a szczególnie tych, które odnoszą się do współczesnej twórczości plastycznej) oraz teatralnej z jednoczesnym rozpoczęciem inicjacyjnych działań w zakresie pozostałych dziedzin aktywności artystycznej takich, jak:

– *L'Image et le cinéma* („Obraz i kino”). Kino, video, telewizja, media to te dziedziny, które przez młodzież i coraz liczniejszą populację dziecięcą najczęściej wybierane są z bogatej oferty kulturalnej. Wybory te jednak koncentrują się na wymiarze komercyjnym danej produkcji. Edukacja medialna w szkole powinna zapewnić zatem taki model kształcenia, który prowadzi do uwrażliwienia potencjalnej publiczności na różnorodną produkcję kinematograficzną i medialną, sprzyja zrozumieniu funkcji i treści przekazu medialnego. Wprowadzanie do wiedzy i sprzyjanie rozwojowi wrażliwości medialnej opiera się więc na spotkaniu z dziełem filmowym w najlepszych możliwie warunkach, czyli w sali kinowej i odnosi się jednocześnie do wiedzy, znajomości języka wypowiedzi filmowej, jak i praktyki medialnej. Praktyka kinowa, fotograficzna, filmowa, operatorska, informatyczna nie może być jednocześnie traktowana tylko jako cwi-

czenie warsztatu, ale jako forma sprzyjająca i stymulująca proces wychowania odbiorcy i twórcy tej sztuki. Praktycznej realizacji pomysłu edukacyjnego towarzyszy inicjatywa rozbudowy istniejącej dziś we Francji sieci *Espace Culture Multimedia* (Przestrzeń Kultury Multimedialnej), które służą jako baza do realizacji takich zamierzeń edukacyjnych (w roku 2002 liczba tych instytucji osiągnęła liczbę ponad 250 placówek w całym kraju).

- *L'Architecture et la ville* („Miasto i architektura”). Celem tej edukacji jest współczesna kultura i cywilizacja. Podstawowym jej elementem jest nauka i próba zrozumienia ram, w jakich młody człowiek żyje i rozwija się. Ta wiedza pozwala usytuować się w określonym czasie przez stosunek do pokoleń, które ustanawiały te ramy, oraz w określonej przestrzeni przez stosunek do innych mieszkańców, z którymi dzieli się przestrzeń publiczną. Dzięki temu w przyszłości, jako świadomym obywatelom, młodym ludziom będzie łatwiej interweniować w decyzje publiczne dotyczące szerokiego pojęcia przestrzeni publicznej i miejskiej. Program ten jest zarazem jednym z istotniejszych elementów kształtowania postawy odpowiedzialności za swoje środowisko.
- *La Musique à l'école* („Muzyka w szkole”). Założenia tego projektu opierają się na przeświadczeniu, że edukacja muzyczna powinna rozpoczynać się możliwie jak najwcześniej, podobnie jak dotychczas realizowana z dobrym skutkiem edukacja plastyczna. Do chwili obecnej, tylko 7–8% populacji dzieci francuskich otrzymuje właściwą edukację muzyczną realizowaną przez szkoły muzyczne, co w rezultacie prowadzi do zaznaczającej się w tej dziedzinie nierówności społecznej. Aby temu zapobiec proponuje się zreorganizowanie tego typu kształcenia w taki sposób, aby odwoływało się zarówno do wiedzy, jak i rozwijało wrażliwość i zainteresowania muzyczne wychodzące od różnorodnych doświadczeń tradycyjnej i współczesnej kultury muzycznej. Ponadto ważnym elementem tego projektu staje się fakt, iż przez umiejscowienie go w środowisku szkolnym staje się dostępny dla każdego ucznia.

W tej grupie zadań znalazły się również rozporządzenia dotyczące wspierania tych działań edukacyjnych, dla których priorytetem są akcje integrujące nowe technologie, relacje z profesjonalną twórczością współczesną (które rozwijają się na podstawie kontaktów ze stowarzyszeniami twórców współczesnych, związkami artystów itp.) oraz te, które realizowane w systemie *hors les murs* (poza murami) wpisują się w politykę kulturalną miasta, departamentu czy regionu;

2. Nowelizacja dotychczasowych form funkcjonowania instytucji kulturalnych w celu ułatwie-

nia transmisji kulturalnej i pobudzania twórczej aktywności artystycznej. Postulat ten przekłada się realnie na wprowadzenie do każdej instytucji profesjonalnego serwisu edukacyjnego lub włączenie programu edukacyjnego w akcję kulturalną realizowaną na szczeblu departamentu. Dotychczas działające serwisy, wśród których znajdują się najwyżej oceniane serwisy edukacyjne działów bibliotecznych, archiwów państwowych i muzealne, powinny otrzymać znaczące wsparcie finansowe i kadrowe. Ze swej strony minister kultury ogłosił więc konkurs na stanowiska animatorów i mediatorów lokalnych instytucji kulturalnych adresowany do młodych absolwentów szkół artystycznych i uniwersytetów z równoczesnym wprowadzeniem reformy kadrowej istniejących instytucji oraz działań formacyjnych przeznaczonych dla dotychczasowego personelu zajmującego się działalnością edukacyjną.

3. Kształcenie personelu odpowiedzialnego za kreowanie i praktyczną realizację projektów edukacyjnych wpisanych w aktywność szkół i instytucji kulturalnych. Ta mobilizacja sił powinna dotyczyć zarówno artystów, którzy wykazują chęć i zdolności do pracy edukacyjnej, jak i nauczycieli, których wykształcenie uniwersyteckie należy wzbogacić o wiedzę z zakresu różnych dyscyplin artystycznych. Z drugiej strony instytucje kształcące artystów różnych dziedzin, architektów, profesjonalistów w dziedzinie szeroko pojętej aktywności kulturalnej są zobligowane do podejmowania badań w celu ustalenia optymalnych warunków prowadzenia aktywności edukacyjnej w wybranej dziedzinie aktywności artystycznej.

4. Zapewnienie dostępu do informacji służących rozwojowi własnych inicjatyw środowiskowych przez utworzenie banku dokumentacji poświęconego szerokim zagadnieniom edukacji artystycznej.

5. Wpisanie projektów patronackich w działalność administracji terytorialnej. W każdym regionie aparat administracyjny jest zobligowany do ułatwiania kontaktów pomiędzy szkołą a lokalnymi instytucjami kultury. To właśnie dzięki wsparciu lokalnych władz (w sensie administracyjnym i finansowym) zbliżenie kultury i sztuki do środowisk dzieci, młodzieży, rodzin i innych instytucji jest możliwe¹¹.

---

¹¹ Zob. *Un plan à cinq ans. L'apport du Ministère de la Culture et de la Communication. Politique culturelle*. Paris 2000.

Realizacja tych projektów i postanowień ministerialnych jest wyznaczona przez odniesienie do trzech głównych celów polityki łączącej kulturę i edukację, uznanych jako priorytety polityki kulturalnej na lata 2000–2005. Akcja „Edukacja artystyczna i kulturalna dla wszystkich” (*L'Éducation artistique et culturelle pour tous*), która stanowi wymierny efekt działań organizacyjnych ministerstwa, powinna zatem:

1. Umożliwić i wyrównać szansę dostępu do kultury: „Edukacja artystyczna jest pilną potrzebą demokratycznego społeczeństwa. O ile nasz kraj stanowi bogate źródło oferty kulturalnej i twórczości artystycznej, o tyle dostęp do nich jest ciągle jeszcze nierówny. Edukacja artystyczna powinna zatem stać się dostępna dla wszystkich, na każdym etapie rozwoju i nauki. Stanowi zatem sedno polityki ministerstwa, której korzenie tkwią w ideach zasianych przez gabinet André Malraux”¹²;

2. Wskazać na znaczenie edukacji artystycznej w kształtowaniu tożsamości kulturalnej jednostki i społeczeństwa: „Edukacja artystyczna jest elementem podstawowym konstruowania własnej osobowości jak i stosunku do drugiego. Powinna zatem każdej jednostce umożliwić odkrywanie i rozwijanie swojej tożsamości i swojego stosunku do świata poprzez: asymilację dziedzictwa kulturalnego i odkrywanie siły i znaczenia różnorodności kreacji artystycznej. Edukacja artystyczna powinna umożliwić każdemu z nas świadomy wybór postawy akceptacji bądź krytyki modelu kultury tradycyjnej, jak i tworzonej współcześnie”¹³;

3. Uzasadnić wagę edukacji artystycznej jako elementu rozwoju szeroko rozumianej kreacji artystycznej: „[...] edukacja artystyczna pozwala na wyłonienie przyszłych profesjonalistów oraz amatorów sztuki, którzy tworzą bazę odważnej, krytycznej, otwartej i wrażliwej publiczności przyszłości. Taka właśnie relacja pomiędzy twórczością i edukacją artystyczną pozwala na zrozumienie konieczności wprowadzania tej specjalistycznej aktywności do działalności szkoły”¹⁴.

Te trzy ważne cele wyznaczone przez Ministerstwo Kultury i Komunikacji Francji pozwalają na wprowadzanie w życie szkoły ważnych projektów edukacyjnych, których istotą jest uwrażliwienie na przejawy sztuki dawnej, jak również współcześnie tworzonej, wprowadzenie

¹² *Allocution de Catherine Tasca lors de la conférence de presse: „L'Éducation artistique et culturelle pour tous”, 14 decembre 2000, s. 1. Discours et communiqués, documents. www.culture.gouv.fr.*

¹³ Tamże, s. 1.

¹⁴ Por. tamże.

w arkana działalności technologicznej oraz wyposażenie w wiedzę. Ma to służyć nie tylko rozwojowi tej dziedziny aktywności ludzkiej, ale przede wszystkim ma stanowić podstawę indywidualnego rozwoju, kreowania stosunku do drugiego i świata oraz budowania podstaw tożsamości jednostkowej, społecznej, kulturowej, a zarazem narodowej.

Prowadzenie edukacji artystycznej i kulturalnej, w założeniach polityki kulturalnej oraz edukacyjnej, nie może odbywać się na zasadzie przypadkowych działań, nawet jeśli są one najlepiej przygotowane pod względem merytorycznym. Edukacja ta została przemyślana w taki sposób, aby zapewnić ciągłość doświadczenia, które dopiero w takiej formie może prawdziwie stymulować postawy twórcze, wpływać na rozwój i modyfikację zainteresowań, uwrażliwiać na przejawy artystycznej twórczości (szczególnie współczesnej), wpływać na kształtowanie własnej osobowości, stosunku do drugiego człowieka i do świata. Powinna więc polegać na realizacji założeń programu edukacyjnego, którego początkiem jest aktywność realizowana w przedszkolu, a dalej, traktowana jako proces, przedłużana przez okres nauki szkolnej, aż po kształcenie w stopniu najwyższym – uniwersyteckim. Idea ta nie stanowi wyniku jedynie teoretycznych przemyśleń, ale opiera się na pozytywnej ocenie dotychczas podejmowanych akcji i programów edukacyjnych stanowiących wynik wcześniejszych uzgodnień ministerialnych. Z perspektywy czasu okazuje się, że skoordynowane działania ministerstw kultury i edukacji przyniosły już w latach 80. pożądane skutki w postaci powstania sieci klas kultury, warsztatów praktyki artystycznej, klas dziedzictwa, wymiany artystycznej, wprowadzenia do wiedzy o twórczości artystycznej, podjęcia współpracy z instytucjami upowszechniania sztuki, z muzeami, pracowniami artystów itp. Prawo z 1988 roku oraz znowelizowany w 1993 roku protokół o współpracy dwóch ministerstw – kultury i edukacji podkreśliły wyraźnie wagę poczynań organizacyjnych, których celem stało się ułatwianie kontaktu uczniów z przejawami współczesnej kreacji artystycznej, uwrażliwianie na jej przejawy we wszystkich formach oraz rozwijanie indywidualnej praktyki twórczej połączonej z refleksją na jej temat. Te poczynania, przyjęte przychylnie przez środowiska nauczycieli, jak i twórców kultury, ulegają ciągłej modyfikacji, czego przykładem jest akcja „Edukacja artystyczna i kulturalna od przedszkola do uniwersytetu” (*L'éducation artistique et culturelle de la maternelle à l'université*). Celem tej akcji nie stanowi multiplikowanie form organizacyjnych, ale uporządkowanie dotychczasowej aktywności, zapewnienie ciągłości pewnych rozwiązań organizacyjnych, ciągłe podnoszenie jakości realizowanych projektów oraz wprowadzenie merytorycznych i formalnych priorytetów, do których należą:

1. Systematyczne i planowe rozszerzanie edukacji kulturalnej począwszy od wychowania w przedszkolu aż po kształcenie uniwersyteckie. Realizacja tego celu wymaga:

- Przyjęcia określonej polityki kulturalnej w instytucji oświatowej. (Biorąc pod uwagę fakt, iż edukacja artystyczna i kulturalna stanowi silny, ale niewystarczający element pracy szkoły, należy „przynajmniej raz w roku przeprowadzić zintensyfikowaną akcję, która polegać będzie na spotkaniu z twórczością i dziedzictwem kulturowym, w kooperacji z przedstawicielami instytucji upowszechniania sztuki i kultury, a także w porozumieniu z lokalnymi środowiskami”¹⁵).
- Stworzenia adekwatnej dla aktywności kulturalnej i artystycznej przestrzeni w celu realizacji projektów artystycznych. [„Opierając się na doświadczeniach szybko rozwijającej się aktywności edukacyjnej realizowanej w muzeach, galeriach sztuki, na akcji spotkania z dziełem organizowanej przez lokalne FRAC-ki, należy (w każdej instytucji oświatowej) stworzyć przestrzeń, w której dzieci i młodzież w dowolnej chwili mogłyby realizować swoje zainteresowania twórcze i artystyczne. Należy zatem zastanowić się nad wykorzystaniem istniejącej przestrzeni lub, co stanowi najkorzystniejszy wariant, stworzyć kompleksy architektoniczne, które pozwolą na łączenie wielu form aktywności artystycznej i edukacyjnej [...]. Paralelnie należy mnożyć podobne inicjatywy w miejscach tradycyjnie przeznaczonych na działalność upowszechniającą kulturę i sztukę”¹⁶].
- Przekształceń formalnych w zakresie funkcjonowania instytucji kulturalnych. („Wszystkie podejmowane inicjatywy na szczeblu lokalnym, regionalnym, departamentalnym i narodowym powinny zmierzać do zwiększenia efektywności działań łączących upowszechnianie i edukację. W tym celu należy m.in. zmodyfikować zarówno pod względem personelu, jak i obsługi oraz zaplecza materialnego, pracę instytucji upowszechniania sztuki. Konieczne wydaje się zwiększenie liczby lokali przeznaczonych do takiej działalności, przygotowanie materiału pedagogicznego i adekwatnej dokumentacji, zapewnienie udziału specjalistów w projektowaniu i prowadzeniu zajęć oraz profesjonalistów spoza instytucji. Stąd szczególnie faworyzowaną formą realizacji takich przedsięwzięć stanie się akcja: artysta-rezydent. Artysta ze swej strony zapewni bowiem najlepszą »obsługę« projektu artystycznego realizowanego

¹⁵ BOEN, 30 lipca 1998, 31, s. 2.

¹⁶ Zob. BOEN, 30 lipca 1998, 31.

w rocznym przedziale czasu (ponieważ tylko taka ilość czasu pozwala na realne podjęcie dialogu z uczniami i nauczycielami [...]).

Instytucje upowszechniania kultury i dziedzictwa narodowego ze swej strony powinny faworyzować takie inicjatywy wewnętrzne, które zmierzają w kierunku uwrażliwienia dzieci i młodzieży na przejawy kultury i sztuki poprzez umożliwienie autentycznego kontaktu z dziełem sztuki, badanie autentycznych dokumentów, zwiedzanie miejsc i pamiątek narodowych oraz tych miejsc, które kojarzą się z pojęciem »żywej kultury«¹⁷⁾.

- Reorganizacji systemu kształcenia uniwersyteckiego. („Opierając się na prawie z 26 stycznia 1984 roku instytucjom kształcenia na poziomie uniwersyteckim przyznano możliwość organizowania i wspierania działalności, dzięki której rozwinię się misja twórczej działalności plastycznej, literackiej, naukowej i technologicznej oraz takiej, dzięki której podejmuje się trudne problemy spotkania z innymi kulturami. [...]. W odróżnieniu od inicjatyw wynikających z programowej działalności uniwersytetu [...] należy faworyzować takie inicjatywy, których autorami są studenci oraz te, które wyrastają ze współpracy z instytucjami upowszechniania sztuki i lokalnymi stowarzyszeniami twórczymi”¹⁸⁾.

2. Wprowadzanie nowych projektów kulturalnych do aktywności szkolnej. Obok dobrze rozwijających się projektów, takich jak: klasy kultury, warsztaty praktyk artystycznych, artysta-rezydent, klasy dziedzictwa, klasy odkrycia i inne, które generalnie dotyczą aktywności plastycznej, należy rozwinąć inicjatywy skierowane w stronę innych dziedzin twórczości artystycznej. Realizacja projektów plastycznych, w środowisku pedagogów najwyżej oceniana, rozwija się na tyle dobrze, że interwencja państwa w tę dziedzinę aktywności jest ograniczona do niezbędnego minimum. Najnowsze projekty organizacji akcji kulturalnych i artystycznych w szkole dotyczą natomiast tych dziedzin kultury, które zostały na wcześniejszym etapie „zaniedbane”. Szczególnym zainteresowaniem szkoły zostały więc objęte: edukacja medialna, muzyczna, biblioteczna, architektoniczno-urbanistyczna i teatralna.

3. Uznanie wartości kształcenia jako klucza do rozwijania projektów kulturalnych i artystycznych odznaczających się najwyższą jakością. Służyć temu mają:

---

¹⁷ BOEN, 30 lipca 1998, 31, s. 2.

¹⁸ Tamże, s. 3.

- Modyfikacja kształcenia w IUFM. (Na poziomie uniwersyteckim, kształcącym kadrę nauczycielską, dąży się do wzmocnienia profilu kształcenia artystycznego i kulturalnego (najczęściej wprowadzając do programu kształcenia nowe dyscypliny), aby pobudzić motywację i zainteresowanie przyszłych nauczycieli aktywnością kulturalną i artystyczną, dla której źródłem lub inspiracją będą lokalne przedsięwzięcia. Szczególną troską otacza się te projekty i pomysły, które są realizowane w ramach tzw. otwarcia pedagogicznego polegającego na podejmowaniu współpracy z lokalnymi instytucjami upowszechniania kultury i sztuki (np. patronat szkoła-teatr, szkoła-muzeum itp.) oraz te, które polegają na włączaniu do programu nauczania aktywności kulturalnej najbliższej dziecku (np. literatura dziecięca i młodzieżowa, komiks, kino, nowe media itp.). Ważnym elementem, dotychczas sporadycznie realizowanym, jest otwarcie warsztatów pracy twórczej działających w ramach fakultatywnych zajęć poszerzających wiedzę i doświadczenie z zakresu wybranej dyscypliny działalności artystycznej. W ramach zajęć praktycznych uruchamia się jednocześnie cykl stażów obejmujących pracę w instytucjach upowszechniania kultury i sztuki, które stanowią obligatoryjne zajęcia szczególnie w wypadku kształcenia nauczycieli do pracy w instytucjach oświatowych niższego stopnia. Studenci tych wydziałów zobowiązani są też do corocznej realizacji dużych przedsięwzięć kulturalnych (typu przeglądy, koncerty, festiwale, spotkania artystyczne, konferencje itp.), które opierają się na współpracy z lokalnymi środowiskami twórców, animatorów kultury, uczelniami artystycznymi i instytucjami upowszechniania kultury i sztuki. Ważnym elementem kształcenia stało się jednocześnie podejmowanie współpracy z uczelniami kształcącymi profesjonalistów w dziedzinie twórczości artystycznej w celu wprowadzenia do programu kształcenia zadań przygotowujących przyszłych artystów do podejmowania działań o charakterze twórczym z publicznością na gruncie lokalnym. Postulowano, aby zajęcia te miały charakter obligatoryjny dla wszystkich uczestników kursu).
- Rozszerzenie odpowiedzialności regionalnych władz oświatowych. (Koordynacja wysiłków wspólnych: akademia-rektorat prowadzi do:
  - zwiększenia liczby profesjonalnych kursów przeznaczonych dla osób zainteresowanych realizacją projektów kulturalnych i artystycznych w szkole, począwszy od zajęć warsztatowych, poprzez wykłady poszerzające wiedzę z wybranej dyscypliny aktywności artystycznej i kulturalnej, po udział w spotkaniach z artystami oraz profesjonalistami zawodowo zajmującymi się upowszechnianiem kultury i sztuki;

- rozwijania tzw. kształcenia pogłębianego, szczególnie w dziedzinach edukacji priorytetowej (ZEP) w kooperacji z lokalnymi instytucjami kultury i sztuki;
- inicjowania i wspomagania instytucji oświatowych w podejmowaniu projektów obejmujących stałą współpracę ze stowarzyszeniami twórców, instytucjami upowszechniania kultury oraz sztuki, artystami indywidualnymi, uczelniami artystycznymi itp.).
- Modyfikacja kształcenia na poziomie CFMI. (Temu zamysłowi mają służyć inicjatywy podejmowania ścisłej współpracy z uniwersytetami w celu umożliwienia kształcenia komplementarnego, rozwijania szczegółowej polityki kulturalnej związanej z upowszechnianiem kultury muzycznej, faworyzowania tych zagadnień, które realizują postulat łączenia kształcenia muzycznego z wiedzą pedagogiczną, socjologiczną i psychologiczną, umożliwiającą świadome podejmowanie edukacyjno-upowszechnieniowych inicjatyw lokalnych).

4. Organizowanie partnerskiej współpracy i zasad patronatu: szkoła – instytucje kultury. Aby jak najefektywniej zrealizować założenia projektu, szkoła jest zobowiązana do podejmowania ścisłej współpracy z instytucjami kultury oraz odpowiednimi instytucjami administracji regionalnej. Za koordynację tych projektów odpowiedzialny jest DRAC, który w celu ułatwienia współpracy został zobligowany do przygotowania, na poziomie regionu, listy instytucji zainteresowanych podejmowaniem takiej współpracy. Do zadań DRAC włączono również konieczność zabezpieczenia środków na ewentualną działalność oraz powierzono mu zadanie podziału kompetencji przy organizowaniu każdego projektu. Szkoła została zobligowana do powołania osoby odpowiedzialnej za koordynację projektu, która będzie szczególnie odpowiedzialna za merytoryczną jakość realizowanego przedsięwzięcia (na podstawowym etapie kształcenia do współpracy powoływany jest każdorazowo *conseiller pédagogique spécialisé*).

5. Określenie podstawowych zasad organizacji projektu. Międzyministerialna komisja ds. edukacji kulturalnej i artystycznej wybiera corocznie dwóch reprezentantów, którzy na poziomie krajowym koordynują realizację projektu *L'éducation artistique et culturelle de la maternelle à l'université*. Ich zadaniem jest organizowanie corocznej konferencji, na której ocenia się efekty realizacji projektu w skali kraju. Podobne konferencje są organizowane na poziomie regionu w celu uzyskania informacji o efektach wdrażania projektu, otrzymanych i rozdysponowanych środkach, ilości, jakości i miejscach realizacji inicjatyw patronackich, ilości i jakości przygotowanych pro-

gramów kształcenia itp. Dane uzyskane na poziomie regionalnym są przesyłane do ministerstwa, które dokonuje modyfikacji i zmian w projekcie w celu jak najwłaściwszego dostosowania go do potrzeb odbiorców sztuki¹⁹.

Szkoła francuska, przygotowując się do nowych doświadczeń XXI wieku, stara się w jak najszerszym stopniu uwzględnić edukację kulturalną i artystyczną. Służą temu zarówno ministerialne propozycje działań edukacyjnych, jak i lokalne inicjatywy inspirowane lokalnymi potrzebami, wiedzą i doświadczeniem małych społeczności. Coraz częściej podstawą aktywności kulturalnej i artystycznej jest lokalna kultura, kultura mniejszości, etniczna, młodzieżowa, a nawet popularna.

Wymiernym skutkiem takiego myślenia jest „Plan działań artystycznych i kulturalnych w szkole” (*Le plan pour les arts et la culture à l'École*), którego realizację rozpoczęto w 2001 roku.

Ta szeroko rozumiana edukacja kulturalna i artystyczna w szkole rozpoczyna się na szczeblu kształcenia elementarnego. Jest zwrócona w stronę wrażliwości dziecięcej (bardzo często pomijanej lub minimalizowanej w procesie kształcenia dziecka) przez wprowadzenie do programu szkolnego konkretnych projektów artystycznych. Stanowią one ofertę skierowaną do dzieci, w której walor emotywny i możliwość ekspresji są cechami pierwszorzędnymi. We wstępie do projektu podkreśla się, że to właśnie praktyki artystyczne stanowią podstawę kształcenia duchowego – „wnętrza dziecka”. Z drugiej strony są uprzywilejowaną drogą budzenia motywacji do uczenia się, poznawania, rozwijania zainteresowań²⁰.

Plan zakładający rozwijanie aktywności artystycznej w szkole, obejmuje trzy grupy celów:

- umożliwienie każdemu dziecku uczestnictwa w możliwie szerokim, nowatorskim, a nawet eksperymentalnym działaniu w zakresie sztuki;
- urozmaicenie dotychczasowych praktyk artystycznych realizowanych w programie szkolnym;
- realizację planu zakładającego możliwość kontynuacji podjętych działań artystycznych na wszystkich szczeblach kształcenia.

Celem zakładanym w tym planie jest usytuowanie edukacji artystycznej w centrum systemu kształcenia na wszystkich szczeblach

---

¹⁹ Zob. BOEN, 30 lipca 1998, 31...

²⁰ Zob. *Le plan pour les arts et la culture à l'École. Document d'accompagnement réalisé par la Mission de l'éducation et de l'action culturelle et la direction de l'enseignement scolaire*. CNDP. Paris 2001.

edukacji. Celowi temu służy swoista filozofia pedagogiczna, zakładająca zerwanie z tradycyjnym podziałem zajęć, które traktowały działalność artystyczną jako suplement nauczania. Dziś taki podział na dyscypliny podstawowe i komplementarne znika, tym samym sztuka i działalność artystyczna lokują się na tym samym poziomie co język, literatura, rachunki, wiedza o środowisku, historia itp.

Ponieważ w dalszym ciągu we Francji obserwuje się nierównomierny dostęp do kultury, szczególnie w środowiskach dzieci wywodzących się z grup upośledzonych społecznie, plan zakłada wyrównanie tej dysproporcji. Jako że aktywność szkolna, jako obowiązkowa forma aktywności dziecięcej, zajmuje większość czasu w doświadczeniu życiowym dziecka, na nią złożono ciężar wyrównania tej różnicy. Aktywność taka jest więc pomyślana nie tylko jako udostępnienie dziedzictwa narodowego i światowego, ale również jako umożliwienie każdemu dziecku rozwijania własnych zainteresowań twórczych w wybranej dziedzinie aktywności artystycznej w szkole. Działalność ta ma sprzyjać ugruntowaniu przeświadczenia o niezależności, odrębności i неповtarzalności każdego dziecka. Powinna przygotować każde dziecko do prowadzenia odpowiedzialnego życia osobistego, społecznego i kulturalnego. Własna działalność artystyczna, kontakt z artystami, kontakt ze środowiskiem twórczym, spotkanie z dziełami, autentyczny kontakt z twórczym środowiskiem artystycznym, działalnością twórczą artystów skupionych w grupach twórczych, odwiedzanie atelier itp. to formy, które lokują każde dziecko w centrum działalności kulturalnej. Dzięki tym formom pracy cel, którym jest umożliwienie każdemu dziecku w procesie obowiązkowej edukacji doświadczenia, poznania, rozwijania własnej wiedzy i zainteresowań kulturą i sztuką, zostaje osiągnięty. Każde takie spotkanie z kulturą w szkole nie powinno zatem być dziełem przypadku, ale efektem przemyślanego planu działania, który umożliwi każdemu dziecku, na każdym etapie kształcenia podejmowanie takiej aktywności, która wynika z jego indywidualnych zainteresowań, rozwija indywidualny potencjał twórczy i sprzyja rozwijaniu неповtarzalnej osobowości.

Stąd też, obok podstawowych form aktywności artystycznej, jakie w szkole francuskiej realizowane są z dużym powodzeniem już od dłuższego czasu (głównie plastyka, ale także muzyka), pojawiły się inne formy aktywności, w tym taniec, teatr, kino, fotografia, architektura, kultura techniczna, a nawet sztuka kulinarna, sztuka użytkowa, muzyka współczesna. Zróżnicowanie dyscyplin aktywności artystycznej w szkole wynika z jednej strony ze zmieniających się realiów życia współczesnego, które w obszar podstawowych aktywności wciąga coraz częściej sztukę i wąsko rozumianą działalność kulturalną (np. media,

modę, technologię, środowisko itp.). Z drugiej strony umożliwia autentyczne rozwijanie własnych zainteresowań, potencjału twórczego, kreowanie postaw indywidualnych dzięki ofercie dostosowanej do potrzeb wszystkich potencjalnych odbiorców.

Realizacja założeń planu edukacji artystycznej i kulturalnej w szkole jest wpisana w trzy podstawowe formy organizacyjne:

- nauczanie obligatoryjne i profilowane (jako optymalny wariant);
- klasy artystyczne i kulturalne (klasy PAC, których aktywność najlepiej ujawnia się tam, gdzie szczególnie mocno i wyraźnie zaznacza się aktywność lokalnych środowisk twórczych, gdzie są realizowane regionalne plany rozwoju aktywności kulturalnej i artystycznej, gdzie działają silne stowarzyszenia i grupy twórców profesjonalnych);
- działalność artystyczna i kulturalna fakultatywna (realizowana, w zmodyfikowanej formie, dzięki aktywności warsztatów praktyk artystycznych, klas kultury itp.).

Włączenie edukacji artystycznej i kulturalnej w zakres zajęć obowiązkowych szkoły najlepiej może zrealizować się na najwcześniejszym etapie nauczania, w przedszkolu i klasach początkowych szkoły podstawowej. Nauczyciel, stosując zasadę nauczania globalnego, może stosunkowo łatwo wzbogacić je o doświadczenia i wiedzę z wybranego zakresu kultury oraz sztuki. Ponadto, jako że sam organizuje proces nauczania, może korzystać w pełni z pomocy i współpracy ekipy nauczycieli, artystów, twórców kultury oraz sztuki w realizacji swych założeń. Na wyższym etapie nauczania konieczne natomiast staje się skorelowanie działań artystycznych z innymi dyscyplinami nauczania w taki sposób, aby wzajemnie się przenikały i stymulowały. Wymaga to z jednej strony przygotowania nauczycieli, z drugiej strony przeznaczenia większych środków na realizację takich projektów. W dziedzinie działalności plastycznej, która od dłuższego czasu stanowiła priorytet aktywności artystycznej realizowanej w szkole, pewne formy aktywności uzyskały już status trwałej aktywności szkolnej, stąd włączenie ich w plan ministerialny stało się stosunkowo proste. Jedynym wymaganiem, które ograniczało dotychczasowy pełny rozwój tej działalności, były finanse. Obecnie, przez wprowadzenie w życie planu edukacji kulturalnej i artystycznej w szkole, stało się możliwe podejmowanie najbardziej nawet skomplikowanych i nowatorskich przedsięwzięć w dziedzinie edukacji plastycznej (istotnym *novum* w tej dziedzinie jest wzbogacenie aktywności *stricto* plastycznej o działalność fotograficzną, audiowizualną, architektoniczną i wiedzę z zakresu historii sztuki).

Nieco inny wymiar przyjęła organizacja klas edukacji artystycznej. Działalność takiej klasy polega na aktywnym uczestnictwie wszystkich

uczniów (nie tylko tych, którzy przejawiają konkretne zainteresowania) w określonej dziedzinie kultury artystycznej. Projekt każdej klasy jest wpisywany w aktualny program zajęć i traktowany jako zajęcie obowiązkowe dla wszystkich uczniów. Przebieg każdego projektu wyznaczają poszczególne jego elementy, jak: tworzenie koncepcji pracy, czas wymiany pomysłów i podejmowanie decyzji o realizacji, praktyczna realizacja, udostępnienie publiczności wytworów. Realizacja projektu przebiega pod kierunkiem nauczyciela, ekipy nauczycieli, artysty bądź przedstawicieli świata kultury lub sztuki, w tym animatorów, mediatorów, konserwatorów, naukowców. Projekt może być prowadzony jako miejsce zbiorowej pracy grupy uczniów wykonujących wspólne zadanie, jako atelier pracy twórczej, w którym każdy z uczniów realizuje osobną pracę w wybranej technologii, jako warsztat naukowy zajmujący się odkrywaniem np. zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego. Stąd pojawiają się w praktyce różne projekty warsztatowe, jak: przygotowanie sztuki teatralnej, filmu dokumentalnego lub fabularnego, działalność literacka lub dziennikarska, tworzenie spektaklu baletowego, działalność pracowni tkackiej, ceramicznej, graficznej itp. Inne rozwiązania praktyczne kierują się w stronę zaangażowanej pracy badawczej, która zmierza do poznania określonego okresu historii sztuki, gatunku lub formacji artystycznej, historii powstania zabytku lub dzieła sztuki, poszukiwania korzeni lokalnej tradycji, rzemiosła itp. Każdy projekt jest realizowany w szkole, chociaż można go umieścić również w instytucji zajmującej się konkretną działalnością, np. w archiwum, bibliotece, pracowni artystycznej, archeologicznej, wydawnictwie itp. Okres trwania takiego projektu dla każdego szczebla kształcenia wyznaczony jest na 8–15 godzin w roku i może być organizowany jako całość lub rozłożony na pojedyncze sekwencje spotkań (co wynika zazwyczaj z technologii lub programu pracy ustalonego przez partnera projektu).

Pracę pedagogiczną w zakresie realizacji projektu charakteryzuje sześć zasad:

1. Autentyczne spotkanie ze sztuką i kulturą. U podstaw tej zasady leży przekonanie o konieczności zapewnienia realnego kontaktu z artystą i dziełem każdemu dziecku, a miejscem, w którym taki kontakt może się zrealizować, jest szkoła. Jest ona zatem miejscem pozwalającym odkryć różnorodność form artystycznej wypowiedzi, stanowiąc tym samym zachętę do otwarcia w kierunku własnej aktywności twórczej. Podczas nauki szkolnej (tj. w klasie przedszkolnej, wczesnoszkolnej, gimnazjalnej i licealnej) dziecko powinno uzyskać możliwość realizacji autentycznego procesu twórczego. Rolą nauczyciela jest zatem dostarczenie narzędzi do podejmowania

takiego wysiłku oraz pomoc w przezwyciężaniu przeszkód pojawiających się na drodze swobodnej i indywidualnej ekspresji. Aktywność ta sprzyja emancypacji, budowaniu własnej osoby oraz kształtowaniu się relacji z innymi. Odbywa się to poprzez wykorzystanie możliwości własnego ciała, głosu, języka, umiejętności manualnych, gry emocji, wyobraźni i refleksji.

2. **Realizacja aktywności na miarę ucznia.** Każde przedsięwzięcie tego typu mobilizuje ekipę pedagogów, współpracowników, przedstawicieli świata nauki, rodziców itp. Nie można zapominać jednak, że głównymi aktorami planu są uczniowie. To z nimi i dla nich realizuje się kolejne projekty. Powinny one zatem wychodzić od tego, co dziecko w toku mozolnej nauki przyswoiło sobie, oraz dać mu możliwość poznania coraz to nowych dziedzin wiedzy i doświadczenia, przekraczania dotychczasowych poziomów wiedzy, umiejętności, aktywności, poszerzania wrażliwości i rozwijania inteligencji. Każdy projekt powinien być tak skomponowany, aby odpowiadał realnym możliwościom dziecięcej psychiki i pozwalał na jej dalszy rozwój.

3. **Rozwijanie zmysłu krytycznego.** Rozwijanie zmysłu krytycznego u dziecka polega na pomocy w przekraczaniu dotychczas wpojonych zasad dobrego i złego smaku przez wprowadzanie każdego ucznia w samodzielne konstruowanie, formułowanie i stosowanie w życiu autentycznego systemu wartościowania i oceny. Jest to proces bardzo długi, nie zamyka się jedynie w toku nauki szkolnej, ale wydłuża się również na dorosłe życie każdego człowieka. Podstawą do budowania takiego kryterium wartościowania są możliwe najwcześniejsze i regularne spotkania z artystami oraz dziełami w ich autentycznym wymiarze, rozmowy oraz indywidualne próby polegające na formułowaniu i publicznym wyrażaniu sądów, opinii i refleksji na temat twórczości artysty lub wybranego dzieła. Umiejętność konstruowania wypowiedzi krytycznej, na której podstawie buduje się własny sąd, jest zdolnością do porównywania, wypracowywania kryteriów oceny, ujawniania własnych sądów i opinii itp. I nie chodzi tu o to, aby wdrukować z góry ustalone kryteria oceny, ale aby prowadzić pracę edukacyjną, dla której podstawą jest wrażliwość indywidualna każdego ucznia.

4. **Pielęgnowanie śladów aktywności.** Każda działalność odnosząca się do aktywności realizowanej w zakresie kultury lub sztuki pozostawia ślady w zbiorowym życiu grupy oraz indywidualne u każdego uczestnika zadania przez odkryte wartości, przeżyte doświadczenia i emocje, nabyte umiejętności itp. Chodzi o to, aby każdy z tych elementów stał się realnym budulcem osobowości ucznia. Stąd konieczne staje się uzmysłowienie każdemu dziecku jakości, wagi, zna-

czenia tych doświadczeń. Jedną z najlepszych metod zachowania tych doświadczeń jest prowadzenie rodzaju indywidualnego dziennika uczniowskiego, który pozwoli na zapisywanie kolejnych doświadczeń, umiejętności, opis spotkań, zapis planu działania, ułatwiając zachowanie, zrozumienie i kontynuowanie tych doświadczeń. Praca ta może stać się podstawą projektowania dalszej aktywności skierowanej na konkretnego ucznia (pomocą dla dalszej pracy pedagogicznej może stać się jednocześnie dobrze skonstruowana dokumentacja działań).

5. Konieczność podejmowania nowych zadań pedagogicznych – włączania planu aktywności kulturalnej i artystycznej w plan aktywności edukacyjnej wynikającej z rocznego planu dydaktyczno-wychowawczego wymaga od nauczyciela przemyślenia dotychczasowego programu w taki sposób, aby w sposób naturalny znalazło się miejsce dla aktywności kulturalnej i artystycznej. Praca ta wymaga od nauczyciela zarówno wiedzy, jak i pomysłowości, ciekawości, otwartości, inicjatywności i wrażliwości.

6. Uznanie działań ekspresyjnych każdego ucznia i aktywnych metod za priorytet kształcenia. Ostatnia zasada jest szczególnie ważna. Wskazuje bowiem na właściwy kierunek planowania aktywności dydaktycznej i wychowawczej, w której metody podające i sztywny schemat oceny należy zmienić w aktywność, dla której współpraca, współdziałanie, współodkrywanie, dialog, zaangażowana rozmowa i poszukiwanie staną się podstawowymi elementami współkreującymi sytuację edukacyjną.

Przez wiele lat we francuskiej szkole na każdym etapie kształcenia sztuka występowała przeważnie jako materiał edukacji w specjalnie spreparowanej formie – tłumaczona na „zrozumiały” język, uprzystępniana przez cały arsenał pedagogicznych narzędzi. Dziś plan edukacji artystycznej w szkole zakłada obecność oryginalnej sztuki i autentycznych twórców. „Bardzo ważnym elementem planu jest respektowanie nienaruszalności dzieła i artysty, ich tajemnicy, oryginalności, dążenia do spotkania w dialogu, który implikuje ich obecność. Nie należy oczekiwać, że artysta stanie się pedagogiem, ani za wszelką cenę tłumaczyć intencji czy przesłania dzieła. [...]. Jednocześnie należy walczyć z produkcjami artystycznymi i kulturalnymi uprzystępniającymi sztuce, które mają tendencję do redukcji roli szkoły do roli konsumenta pedagogicznie spreparowanego materiału artystycznego i kulturalnego. Tylko w dystansie, jaki istnieje pomiędzy dziełem, artystą i uczniem, rodzi się prawdziwa wiedza, w wysiłku, który zmierza do zmniejszenia tego dystansu”²¹. Rolą nauczyciela staje się zatem mediacja, która

²¹ *Le plan pour les arts et la culture à l'École. Document...*, s. 12.

oznacza tu inicjowanie aktywności, wyznaczanie jej drogi i metod stymulacji. Jednym z najważniejszych momentów planu jest rosnące przeświadczenie jego autorów i coraz liczniejszej grupy środowiska wychowawców o wadze własnego doświadczenia w kontakcie ze sztuką. (W planie podkreślano wielokrotnie konieczność zreformowania systemu kształcenia artystycznego typu „ABC”, które nazbyt często, przez tradycyjne zajęcia wprowadzające do wiedzy o kulturze artystycznej, kształtowały gusta stereotypowe, popularne, opierające się na dobrze rozpoznanych schematach kształcenia percepcji, np. wzrokowej).

Pedagogiczne ramy realizacji projektu zakładają podział dyscyplin artystycznych i kulturalnych na cztery grupy:

1. *Sztuka komunikacji wizualnej*. Aktywność edukacyjna realizowana w obrębie tej grupy tematycznej oscyluje wokół zagadnień ciała, gestu, głosu i języka. Wdrażanie do umiejętnego wykorzystywania ciała i głosu w dialogu, ekspresji spontanicznej i grze dramatycznej; śpiew chóralski jako element ekspresji, interpretacji i wymiany myśli; literatura, poezja, teatr jako miejsce odkrywania znaczeń słów, ich mocy i wartości, postrzegania i wyznaczania przestrzeni, kształcenia swobodnej wypowiedzi – to niektóre cele realizowane w tej grupie zagadnień. Natomiast muzyka, taniec, literatura i teatr to elementy kultury artystycznej, które służą ich realizacji.

2. *Sztuki wizualne*. Do drugiej grupy aktywności należą: plastyka, kino i fotografia. Skupione są one w grupie działań określanych „spojrzenie i ręka” (*le regard et la main*). Znaczenie takich działań jest określane przez kolejne cele, takie jak: rozwój indywidualnego sposobu percepcji sztuki i rzeczywistości przez kontakt z dziełem plastycznym, filmowym, fotograficznym; wykorzystywanie aktywności plastycznej jako elementu swobodnego dialogu z otoczeniem oraz jako momentu uwalniania i prezentacji własnych idei, spostrzeżeń, wyobraźni, jako czasu indywidualnej refleksji a zarazem eksploracji świata; wdrażanie do nowego języka wypowiedzi artystycznej, która łączy w sobie elementy wielu sztuk i kultur; kształcenie zmysłu krytycznego oraz budowanie podstaw świadomego wyboru z ciągle rosnącej oferty kulturalnej.

W zakresie aktywności plastycznej (wokół której koncentruje się niniejsze opracowanie):

- przewidziano zmianę dotychczasowego nazewnictwa plastycznej aktywności artystycznej realizowanej w szkole (*Éducation Plastique*) na taką, która odzwierciedlałaby różnorodność, otwartość i medialność nowej sztuki. Stąd sugerowana nazwa tej aktywności w nowym planie brzmi *Arts Visuels* („sztuki wizualne”);
- w związku z dynamicznym rozwojem i ciągłym poszerzaniem obszaru działań plastycznych wzmocniono obecność (w zakresie obligato-

ryjnej aktywności szkolnej) wiedzy o historii sztuki i dziedzictwie kulturowym, które obejmuje również fotografię, kino, architekturę, wzornictwo przemysłowe, sztukę użytkową, sztukę wirtualną;

- uznano konieczność zrewidowania obowiązkowego programu nauczania w pierwszej fazie edukacji (obejmującego trzy podstawowe cykle nauczania początkowego) tak, aby zapewniał możliwość nawiązania do nowego języka sztuki i projektowania;
- przygotowano nowe narzędzia pracy pedagogicznej oraz ustalono możliwość uczestnictwa w szkolnej praktyce pedagogicznej artystom, mediatorom i teoretykom sztuki.

Aby zabezpieczyć pełną realizację planu należało:

- podjąć nowoczesną akcję kształcenia umożliwiającą właściwą współpracę artystów i nauczycieli. W tym celu postulowano wykreowanie inicjatyw partnerskich pomiędzy instytucjami kształcącymi nauczycieli (IUFM) oraz akademiami sztuk pięknych;
- umożliwić obecność autentycznych dzieł sztuki w instytucjach powszechnej edukacji przez rozwój form aktywności patronackiej, szczególnie z instytucjami kultury lokalnej oraz regionalnej, jak FRAC-ki, muzea sztuki, artoteki, jednocześnie rozwijając bazę materialną i lokalową sprzyjającą realizacji takich planów;
- rozszerzać akcję tzw. ruchomych ekspozycji, których istotą jest przygotowanie technicznej koncepcji ekspozycji dostosowanej do różnych warunków wystawienniczych (pierwsze ekspozycje przygotowano w 2002 roku, dotyczyły one 5 tematów: architektury, archeologii, sztuki Oceanii, wzornictwa przemysłowego, portretu).

3. Sztuki konstrukcyjne i wiedza historyczna.

Architektura i dziedzictwo stanowią niezaprzeczalny element doświadczeń, pamięci i tożsamości narodowej, dlatego wprowadzanie ucznia w tę dziedzinę wiedzy i aktywności kulturalnej powinno stać się powinnością szkoły. Tym bardziej że zarówno architektura w swoim fizycznym wymiarze, jak i elementy dziedzictwa stanowią ramy życia dziecka w określonej przestrzeni kulturowej. Rozwijanie percepcji architektury to środek, który umożliwia zrozumienie sensu istnienia takich ram i przygotowuje do podejmowania aktywności, dążącej do zachowania albo zmiany tych ram w przyszłym, dorosłym życiu. Spotkanie z elementami dziedzictwa to kształcenie patrzenia na rzeczywistość poprzez uwarunkowania historyczne i twórczość artystyczną, a także wychowanie obywatelskie, które opiera się na doświadczeniu historycznym stojącym u podstaw tożsamości społecznej. Odniesienie do doświadczeń historycznych nie powinno jednocześnie deprecjonować roli aktualnego doświadczenia, ale stale go wzbogacać.

4. **Sztuka użytkowa i świat nauki.** Smak (potraw), formy przedmiotów codziennego użytku, muzyka, nauka i technika to elementy kultury, które są najbliższe codziennemu doświadczeniu dziecka. Trudno je zatem pomijać w edukacji szkolnej. Szkoła nie może nie zauważać działań dotyczących praktyk i form ekspresji, które w bezpośredni sposób dotyczą dziecięcej wrażliwości i otwierają nowe drogi poznania. W takiej perspektywie kształcenie smaku to wprowadzenie w bogactwo kulinarnego dziedzictwa kraju przy jednoczesnym wyposażeniu w kulturę kulinarną, która będzie dziecku służyła przez całe dorosłe życie. Jest to pielęgnowanie tego rodzaju łakomstwa, które Rouseau nazywał „pasją dzieciństwa”.

Sztuka użytkowa to świat najbliższy doświadczeniom dziecka, łączący w sobie twórczość i technologię. Nadaje ona kształt otaczającemu światu. Studiowanie tego uniwersum to poznawanie własnego społeczeństwa, jego potrzeb i aspiracji, rozwijanie zmysłu krytycznego, kształtowanie umiejętności wyboru, postaw oporu wobec fenomenu konsumpcji i umiejętności włączania się w procesy komunikacji społecznej. W społeczeństwie, w którym roli i rangi techniki nie można nie doceniać, konieczne stają się edukacja techniczna i informatyczna. Będą one nie tylko elementem nauki szkolnej na szczeblu podstawowym, ale staną się doświadczeniem permanentnym każdego ucznia, a potem obywatela. W centrum doświadczeń kulturalnych młodych Francuzów znajduje się również kultura muzyczna. Muzyka aktualna dla współczesnej młodzieży to nie tylko rodzaj doznań słuchowych, ale przede wszystkim możliwość indywidualnej ekspresji, obszar poszukiwania własnej tożsamości, budowanie światopoglądu, styl bycia. Stąd działania zmierzające do włączenia w doświadczenia szkolne kultury rocka, rapu, muzyki elektronicznej, folkowej, jazzu, popu, techno, hip-hopu itp. – to działania pomagające w zrozumieniu świata, który może odbiega od tradycyjnego kanonu kulturalnego, ale jest „żywym” elementem kształtującym postawę dzieci i młodzieży.

Priorytetem w realizacji tego planu stało się zatem możliwie najszersze wprowadzenie go do systemu edukacji obejmującego poziom przedszkolny i wczesnoszkolny, jako że jest to okres rozwoju podstawowych możliwości osobowych, umiejętności, zdolności i wiedzy, od których rozpoczyna się całonocny proces poszukiwania autonomii, określania tożsamości, rozwijania własnego potencjału osobowego.

Prezentacja francuskich doświadczeń w zakresie szeroko pojętej edukacji kulturalnej wskazuje jasno na fakt, iż jednym z najważniejszych jej elementów jest aktywność szkolna. Szkoła nie może pozostawać na uboczu doświadczeń kulturowych. Jej zadaniem jest współtwo-

zenie nowoczesnego państwa, dla którego priorytetem jest kultura, aktywne w niej uczestnictwo i zachowanie własnego dziedzictwa kulturalnego. Tego typu działalność nie może odbywać się na marginesie działań edukacyjnych i oświatowych. J. Lang, minister edukacji i minister kultury we Francji w latach 90., stwierdził: „Dzisiaj, podobnie jak kiedyś, dziecko, które opuszcza szkołę, powinno posiadać podstawowe umiejętności w zakresie czytania, pisanie, liczenia, ale jednocześnie powinno posiadać nowe umiejętności, takie jak posługiwanie się nowożytnym językiem obcym czy obsługa komputera. Jednak obok rozwijania tych konkretnych umiejętności szkoła powinna wspierać rozwój inteligencji, wrażliwości, dzięki której dziecko będzie kontemplanować piękno, wyrażać się w rozmaitych aktywnościach artystycznych, obserwować i wrażliwie reagować na otaczający świat. Stąd również zadaniem szkoły jest wspieranie wrażliwości społecznej prowadzącej do respektowania praw innych, poznania smaku działalności społecznej, odpowiedzialności i pracy zespołowej. Jest to zadanie szkoły, które polega na przygotowaniu dziecka do życia jako przyszłego odpowiedzialnego obywatela nowoczesnego państwa. [...]”

Dziecko nigdy nie dozna pełni rozwoju osobowego, jeżeli jego inteligencja i wrażliwość będą kształtowane rozdzielnie. Pełną harmonię rozwoju, szczególnie na wczesnym etapie nauczania, uzyskuje się dopiero przez połączenie tych dwóch wymiarów. Stąd nie należy marginalizować doświadczeń kulturalnych i artystycznych w życiu szkoły. Wrażliwość leży u podstaw umiejętności językowych, stanowi swoistą skarbnicę, z której czerpią siłę pozostałe formy inteligencji. Dzięki działalności artystycznej rozwija się myślenie, inicjatywność, umiejętność rozwiązywania najbardziej skomplikowanych i nieoczekiwanych problemów. Sztuka jest taką dziedziną zdobywania wiedzy, która odnosi się i opiera się na wrażliwości i emocjach, pozwalając lepiej słyszeć, więcej widzieć, bardziej czuć, postrzegać innych, siebie i wreszcie utrwalać wiarę w siebie i swoje możliwości. Praktykowanie takiej działalności jest swoistym antidotum na brak motywacji do działania, a jednocześnie rozwija zmysł krytyczny, świat ducha, potencjał twórczy każdego dziecka”²².

Zdawać sobie jednak należy sprawę, iż szkoła, wobec ogromnych zadań wychowawczych i edukacyjnych, nie może być jedyną instancją podejmującą takie działania. Tylko skoordynowana aktywność instytucji upowszechniania kultury i instytucji oświatowych może przynieść oczekiwane rezultaty.

---

²² Zob. *La conférence de presse de J. Lang 20 juin 2000 r.* Discours et communiqués, documents. www.education.gouv.fr.

Jolanta Skutnik

Cultural and artistic education in France at the turn of the 20th century in the context of historical experience

Summary

The French cultural and educational policy is an important and firm element of the molding of social policy in this country. It results from historical experience, which was molded in the process of state formation. The state preserves cultural authenticity and maintains international significance. A realization of a postulate, which sets the autonomy of the cultural policy of France, plays a particular part in this process. It is a care of the national cultural heritage, which manifests in not only the behavior, research and popularization of forms recognized as classical and traditional, thus commonly perceived as good and valuable, but also it is interested in supporting the contemporary artistic culture, which is rooted in the modern tradition joining science, technology and art.

However, none of the elements of this policy will be realized if there is no conscious and wide activity conducted to make the audience sensitive to the traditional and contemporary art and culture. It can only happen when it is done through the cultural and educational institutions. That is why the turn of the 20th century is characteristic of a clear dominance of activities of educational character in the French cultural and educational policies. Education of active participation in culture and art and the preservation and transmission of the cultural heritage of the state are the targets of this policy. These guidelines are realized in French schools, which support all innovative projects of the cultural education. These are the *Cultural and artistic education for all*, *Artistic and cultural education from kindergarten to university*, and *Schedule of artistic and cultural activities in schools*.

Jolanta Skutnik

Éducation culturelle et artistique en France au tournant du XXe et XXIe siècle dans le contexte des expériences historiques

Résumé

La politique culturelle et éducative en France est un élément important et stable de la formation de la politique sociale de ce pays. Cela résulte des expériences historiques qui ont été formées dans le processus de la constitution du pays, qui, à part d'autres priorités, cultive la conservation de l'authenticité culturelle et de soutenance de l'importance internationale. Dans ce processus on accorde un rôle particulier à la réalisation du postulat, qui désigne la particularité de la politique culturelle en France. Il comprend le soin de l'héritage national de la culture qui se manifeste non uniquement dans la conservation, l'analyse et le développement des formes considérées comme classiques, donc jugées en général comme bonnes et précieuses, mais aussi dans la propagation de la culture artistique contemporaine qui naît de la tradition moderne unissant des trames de science, de technique et d'art.

Cependant il faut se rendre compte du fait que ni le premier ni le deuxième élément de cette politique ne serait réalisé pleinement s'il ne recommençait par une action, consciente et large, de sensibilisation du public à l'art et à la culture moderne. Cette action peut s'accomplir avec succès uniquement à condition qu'elle soit réalisée sur deux niveaux: par les institutions de la culture et par celles de l'éducation. C'est pourquoi le tournant du XXe et XXIe siècles dans la politique culturelle et éducative en France, se caractérise par la domination des actions à caractère éducatif. Le but de cette politique est, entre autres, une éducation à la participation active dans la culture et l'art et la conservation et la transmission de l'héritage culturel du pays. Ces priorités sont aussi réalisées à l'école française, qui soutient tous les projets innovateurs de l'éducation nationale, dont les plus récents sont: *Éducation culturelle et artistique pour tous*, *Éducation culturelle et artistique dès l'école maternelle jusqu'à l'université* et *Plan des actions artistiques et culturelles à l'école*.